

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ АБОРТУ

Вишневська В.А.,

студентка IV-го курсу

юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»

Розкриваючи взаємини права і медицини в широкому контексті, варто зазначити, що проблема правомірності штучного переривання вагітності (аборту), поряд із трансплантацією, психіатрією, генетикою, клонуванням, є свого роду барометром рівня правового забезпечення медичної діяльності. Важливо зазначити, що проблеми абортів є комплексними, що підтверджується на міжнародному рівні фактом роботи над цими питаннями Комітету ООН з економічних, соціальних і культурних прав (ТобесБрижит, 2001). Це положення не випадкове. Проблема абортів одночасно торкається інтересів і долі як мінімум двох людей - жінки, що вирішила перервати вагітність, й ембріона (плоду), що знаходиться в її утробі.

Під абортим розуміють будь-яке штучне переривання вагітності. З метою висвітлення співвідношення права на життя і медичної допомоги цікавим є саме штучне переривання вагітності, тобто виконане за бажанням жінки. Світова практика свідчить про відсутність у даний час переважаючої моделі правового регулювання абортів [1, 27]. Так, наприклад, у США, що славляться своїми демократичними принципами, питання регламентації штучного переривання вагітності характеризуються певними особливостями. Питання про право жінки на аборт, за формою медичний, набув тут яскраво вираженого соціально-політичного забарвлення. Верховний суд США, розглядаючи справу про правомірність абортів, прийшов до висновку, що "право на автономію особи досить широке і включає у себе право жінки прийняти рішення про переривання небажаної (за тих чи інших причин) вагітності". Однак у контексті абортів право на особисту автономію не абсолютне: жінка не може "переривати свою вагітність, на якій би стадії вона не захотіла, яким би способом вона не

захотіла і з будь-якої причини вона одна того не захотіла" Суд установив, що в межах трьох місяців вагітності жінка вправі вільно вирішувати питання про аборт, а з моменту появи життєздатності плоду — проведення штучного переривання вагітності забороняється, за винятком виникнення загрози для здоров'я чи життя жінки. Нідерланди, країна з яскраво вираженим ліберальним законодавством щодо багатьох аспектів суспільних відносин, пов'язаних зі здоров'ям, має своє законодавство про аборт. Інтерес до нідерландського досвіду вбачається у тому, що, незважаючи на доступність абортів, у цій країні відзначається надзвичайно низький відсоток їхнього здійснення.

Зупиняючись на загальносвітових тенденціях законодавчого забезпечення абортів, слід зазначити зростаючу ліберальність правових баз у цьому контексті. На думку Г.Б. Романовського, питання щодо надання можливості кожній жінці зробити аборт є настільки важливим, що іноді, відповідно до вирішення його державою, оцінюють ступінь демократичності суспільства.

У національному законодавстві питання абортів регламентоване у ч. 6 ст. 281 Цивільного кодексу України й у ст. 50 Основ законодавства України про охорону здоров'я, де передбачено, що штучне переривання вагітності може бути проведене за бажанням жінки при вагітності строком не більше 12 тижнів. У випадках, визначених законодавством, аборт може бути проведено при вагітності від 12 до 22 тижнів. За незаконне проведення абортів наступас кримінальна відповідальність відповідно до ст. 134 Кримінального кодексу України. Окреслена проблематика детально врегульована і на рівні підзаконних нормативно-правових актів. Зокрема, Наказом МОЗ України від 20.07.2006 № 508, яким затверджено Інструкцію про порядок проведення операції штучного переривання вагітності, у якій визначено методики проведення абортів, Наказом МОЗ України від 29.12.2005 № 782, що затвердив Клінічні протоколи з акушерської і гінекологічної допомоги, які закріплюють у тому числі питання медичного абортів.

Деталізуючи законодавчі норми щодо штучного переривання вагітності Інструкція закріплює, що у термін вагітності до 12 тижнів аборт здійснюється за поінформованим бажанням жінки. Для пацієнок, яким проводиться така операція, здійснюється передабортне та післяабортне консультування щодо особливостей певного методу переривання вагітності, можливі його наслідки для здоров'я за Методикою передабортного та післяабортного консультування вагітної щодо особливостей певного методу штучного переривання вагітності та видається Пам'ятка пацієнтці щодо штучного переривання вагітності. Проведення штучного переривання вагітності у пацієнтки віком до 14 років або у недієздатної особи здійснюється за заявою її законних представників, а в пацієнтки, яка досягла 14 років,

здійснюється за її згодою (ст. 284 Цивільного кодексу України, ст. 43 Основ законодавства України про охорону здоров'я).

Повага до жінки не дозволяє ставитись до неї як до засобу відтворення нового покоління. У цьому сенсі невинувато відмовитись від операцій штучного переривання вагітності [2,118]. Нещодавно, а саме – у 2012 році, у Верховній Раді України Народним депутатом Андрієм Шкілем було зареєстровано законопроект №10170 щодо заборони штучного переривання вагітності. Запропонована законопроектом криміналізація абортів викликала шквал дискусій, громадських обговорень і навіть публічних демонстрацій вже на первинній стадії його існування, оскільки, на мою думку очевидно, що в Україні недостатньо соціальних, моральних і насамперед юридичних передумов для такого кроку. Питання характеризується неоднозначністю підходів, тому що до сьогоднішнього дня у світі немає єдиного правового і наукового еталону поняття «людина».

Неоднозначним є і моє особисте сприйняття цього документу, оскільки в його основу закладені подвійні стандарти моралі. Насамперед незрозуміло, чому відповідальність за переривання вагітності повинна лягати тільки на жінку, адже у зачатті і вихованні дитини беруть участь мінімум дві особи, а відповідальність за соціальну та економічну захищеність людини лежить на державі? Згідно положень документу, проводити операції із штучного переривання вагітності можна буде при ряді медичних показань, однак жоден із них не виправдовує убивство дитини. Відомо безліч випадків, коли у наркозалежних, хворих на ВІЛ або інші хвороби народжуються здорові діти.

За офіційними даними медичної статистики упродовж останніх 10 років в Україні зменшилася кількість абортів у шість разів. Якщо в 90-х роках абортивним методом намагалися регулювати кількість дітей близько одного мільйона жінок щороку, то у 2011 році було зафіксовано 156 193 аборти [4, 109] Починаючи з 2001 року, кількість пологів перевищує кількість абортів. Сьогодні на кожних 100 новонароджених припадає близько 30 абортів, порівнюючи з 90-ми, коли цифра перевищувала сотню. Варто зазначити, що така позитивна тенденція в першу чергу зумовлена не законодавчими або якимись іншими заборонами, а тим, що покращився рівень життя населення (вищий рівень соціальної захищеності громадян, доступність контрацепції, тощо). Тобто я веду до того, що варто не забороняти, а краще створювати такі умови, за яких по-перше жінки могли б собі дозволити народжувати і не боятися про майбутнє своєї дитини, а по-друге – проводити регулярне інформування населення про безпечні способи контролювання народжуваності.

Звісно, якби Україна не належала до країн третього світу, якби нам вдалося подолати такі ганебні явища як тотальна корупція,

безробіття, алкоголізм, у тому числі дитячий, безпритульність, наркоманію, старіння нації і досягти бодай приблизного рівня добробуту європейських країн, така ініціатива могла б вітатися переважно більшістю суспільства, 80% якого іменує себе християнами. Однак за нинішніх умов даний законопроект сприймається як цинічна спроба на вічних моральних і духовних цінностях виставити політичні координати і виправдати неспроможність держави урегулювати демографічну, економічну і моральну ситуацію. У законопроекті написано, що реалізація закону не потребуватиме фінансування з Державного бюджету України і додаткових матеріальних та інших витрат. Виходить, відповідальність за наслідки дії законопроекту і вирішення демографічних проблем повністю лягає на жіночі плечі [3, 9].

Згідно Конституції Україна - це світська держава європейського типу, інституційно відділена від Церкви. Це означає, що вона допускає свободу совісті і релігійних поглядів. Згідно чинного законодавства аборт може бути проведений за бажанням жінки при вагітності строком не більше 12 тижнів. Виходить, для прийняття такого законопроекту немає юридичних підстав, відтак потрібно вносити зміни до Конституції, адже як інакше привести цей документ у відповідність із моральним кодексом 20% громадян, які не є християнами? Тільки довівши науково і юридично, що з самого моменту зачаття зародок є повноцінною людиною, а тому аборт – це вбивство, що тягне за собою кримінальну відповідальність.

Обурює також неухвалення такої проблеми як небажана вагітність або вагітність внаслідок зґвалтування. Звісно, поставлена у такі жорсткі умови, жінка вимушена захищатися, адже багато з них розуміють, що така дитина, на превеликий жаль, наврядче буде мати нормальні душевні відносини з матір'ю, адже була небажаною. Чому ніхто не подумає про те чи буде така сім'я в подальшому щаслива?

Або як бути з тим фактом, що велика кількість українців живе за межею бідності і народження дитини може сприйматися не як радість, а як економічна "катастрофа сімейного масштабу". Чи зможе сім'я забезпечити всі необхідні умови для повноцінного життя дитини за таких обставин? Чи можна в такому випадку гарантувати те, що подальше існування цих людей не буде вкрай скрутним в економічному або ж соціальному плані?

Публічні противники законопроекту, якими також у переважній більшості виступають жінки, у своїх доводах вживають наступні тези: спочатку держава повинна створити умови для життя, а потім братися за совість людей; Церква і Держава – це два відділених інститути, заборона абортів – це релігійна, а не світська норма; будуть ширитися нелегальні аборти у бабусь, які наражатимуть на небезпеку

здоров'я жінок; як може церква відстоювати права зародка коштом прав та здоров'я жінок, багато з яких є вірними тієї ж Церкви?

Так, безперечно, з медичної точки зору аборти мають згубні наслідки для психологічного і фізичного здоров'я всіх задіяних в них осіб (постабортний синдром, депресія у жінок, членів їхніх сімей та лікарів, які проводять аборти, втрата репродуктивної здатності, фригідність, імпотенція, інфекції, смертність жінок під час і після абортів тощо). При наявному стані речей через історичні передумови ці явища мають дуже широке розповсюдження у нашій державі. 1 млн. подружніх пар в Україні неплідні, з них 868 тисяч – через неплідність жінки. Причиною жіночої неплідності у 80% випадків є аборт.

На мою думку якщо діяти непослідовно і необгрунтовано, заборона абортів може стати не меншим, а навіть більшим злом, ніж сам аборт. Примус жінок до народжування небажаних дітей не покращить ані демографічну ситуацію, ані моральний дух суспільства. Вважається, що материнський інстинкт вмикається автоматично, це неправда. Коли дитина небажана, матері дуже важко її прийняти, і така дитина буде зростати нелюбимою. Якщо у царині народжуваності ми маємо позитивну тенденцію за останні роки, це значить, що у цьому відношенні нація проходить процес відродження і самоосмислення. Навряд чи заборонаю абортів ми перекриємо проблеми масової еміграції населення, смертності унаслідок алкоголізму, наркоманії та поганої екології. Тут потрібно мислити прагматично, системно і конструктивно

Ось чому я вважаю, що у жінки повинно бути право перервати незаплановану вагітність, а у лікаря - право зробити аборт. І тоді жінку не треба називати вбивцею, а лікаря - злочинцем. Це не злочинці і не вбивці, це люди, які постали перед надзвичайно важким вибором і вимушені вживати певних заходів, щоб не зіпсувати життя ні собі, ні іншим. Дане право варто сприймати, як суб"єктивне право людини, адже ніхто не може втручатися в те з яких мотивів та яким чином особа його реалізує.

Однак, якими б термінами не називали переривання вагітності, та скільки б не філософствували на тему "бажаної, але невчасної вагітності", ухвалювати рішення про продовження чи переривання вагітності доводиться жінці самотужки. А всі законодавчі дискусії зводяться до того, карати її за це чи ні.

Навожу наступні аргументи проти заборони абортів:

- 1) Заборона абортів порушує репродуктивні права жінок
- 2) Заборона абортів не усуває явище абортів, але сприяє створенню підпільних корупційних схем та водночас ризикованих підпільних абортів, що призводить до зростання жіночої смертності. За оцінками Всесвітньої організації здоров'я щороку від нелегальних абортів у країнах, де існує заборона, гине близько 50 000 жінок.

- 3) Заборона абортів не призводить до зростання народжуваності
- 4) Заборона абортів спонукатиме до народження небажаних дітей, щасливе та повноцінне життя яких в подальшому держава не зможе гарантувати.

Як і деякі інші репродуктивні права людини, право на припинення життя власної дитини не може викликати однозначного ставлення. Згідно Декларації щодо медичного абортів, прийнятої в Осло у серпні 1970 року, перший етичний принцип, що висувається лікареві, вимагає поважати людське життя з самого його початку .

Серед варіантів підходу до визначення точки відліку початку життя виділяють момент зачаття, різні періоди внутрішньоутробного розвитку та власне народження. Кожен з цих варіантів має сильні і слабкі сторони. Доцільність вважати початком життя народження обумовлюється тим, що до народження людина є частиною організму матері, в утробі якої знаходиться. Суб'єктивні права виникають у реально існуючого суб'єкта, а не того, хто може з часом ним стати. Разом з тим, з точки зору православної культури, право на життя виникає з початку запліднення. З цієї причини християнська релігія послідовно виступає проти правомірності абортів. Ряд дослідників, які вважають, що право на життя виникає в певні терміни внутрішньоутробного періоду, пропонують встановити його у 4 тижні вагітності, коли виникає перше серцебиття, у 6 тижнів – коли реєструється електрофізіологічна активність мозку тощо. Найчастіше схиляються до позиції, згідно з якою початком життя людини визнається термін життя плоду в 22 тижні. Не всі запліднені яйцеклітини (зародки), у майбутньому виживають, дають початок новому життю, проте плід терміном 22 тижні має багато ознак майбутньої людини, тому визнання саме такого віку як початку життя вважається оптимальним.

Заборона абортів, на жаль, не зменшить суттєво їх загальну кількість, а кількість ускладнень збільшиться у декілька десятків разів, оскільки значно більша кількість жінок шукатиме будь-яку можливість здійснити кримінальний аборт або їхатиме з метою його здійснення до тих держав, де він залишиться легалізованим.

Та все ж найтяжче у цій ситуації саме жінці, яка внаслідок переважно суб'єктивних причин зважується на цей крок, не усвідомлюючи до кінця усього трагізму свого вчинку та його жахливих наслідків для її фізичного та морального здоров'я. Виникає думка, що право на аборт — це право на страждання. Чи так це?

Але як можна оптимізувати існуючу ситуацію без заборони абортів? Очевидно, необхідно юридично та фактично зробити контрацепцію значно доступнішою, ніж аборти. Цього можна досягти зміною співвідношення вартості контрацепції та операції штучного переривання вагітності, просвітницькою роботою,

загальнодержавними акціями проти абортів, упровадженням питань статевого виховання у систему шкільної освіти, залучати до знайомства з заходами щодо планування сім'ї усі верстви населення, перш за все, працівників закладів освіти усіх рівнів, забезпечити співпрацю урядових та неурядових організацій задля досягнення спільної мети — здорової України, окрім цього, необхідно юридично відрегулювати право дитини на життя (точніше, на народження), а також право батька на народження його дітей та розробити механізми захисту цих прав з урахуванням права жінки на недоторканість (але необхідно бути дуже обережним у вирішенні цих питань, щоб введення таких норм не призвело до дискримінації, порушення гендерної політики та застосування примусу щодо жінки).

Список використаних джерел:

1. Сенюта І. Право людини на охорону здоров'я як гарантія здійснення права на життя/ І. Сенюта // Вісник Львівського університету. - Серія юридична. - Львів, 2005. - Вип. 41.-С.23-33
2. Булеца С.Б. Право Фізичної особи на життя та здоров'я (порівняльно-правовий аспект). Монографія. - Ужгород: Ліра, 2006.-172 с.
3. Стеценко С.Г. Искусственное прерывание беременности в контексте защиты прав человека / С.Г. Стеценко // Юрист. - 2002. - № 5.-С.9
4. Пицита А.Н., Стеценко С.Г. Медицинское право. Особенная часть. Право на жизнь и получение медицинской помощи. Дефекты оказания медицинской помощи. Учебно-методическое пособие. - М.: РМАПО, 2005. -320с.

Науковий керівник: к.ю.н, доц. Заборовський В.В.